

Vaqif YUSİFLİ

ƏDƏBİ FRAQMENTLƏR

«ŞAIRLİK TALEDİ, YAŞAYA BİLSƏN»

Anar Amin «Azərbaycan» jurnalının sevimli müəlliflərindən biridir və sərəsər üç ildir ki, onun şeirlərini bizim jurnalda izləyirəm. Deyim ki, çox maraqlı şairdir. Ona görə ki, onun poetik inkişafını hiss edirsən. Doğrudur, bu inkişaf hələ başlanğıc səviyyədədir, hələ bu irəliləyişdə lənglik də hiss olunur, amma irəliləyiş var. Onun şeirlərindəki hava, təmiz atmosfer, süniliyə enməmək cəhdi diqqətdən yayınmır. Anarın şeirləri formal, qabaqcadan hesablanmış düşüncələr üstündə deyil, müasir, bu günün - məhz bu günün təfəkkür təzi ilə həmahəngdir.

***Ömür qurtarsaydı, çıxıb gedərdim,
Qayıdıb gəlməzdim mən bu dünyaya.
Bəlkə də gördüyüm o dünyanı mən
Heç vaxt dəyişmərəm min bu dünyaya!***

Bu şeirdə insan və dünya haqqında özünün orijinal fikirlərini ifadə edir Anar Amin. Filosofluq iddiasında deyil, onun bu şeiri nə Səməd Vurğunun, nə də Məmməd Arazın «Dünya»larına oxşamır, sadəcə, dünya haqqında təzə söz deməyə cəhd edir.

Anarın şeirlərində, mənəcə, bir sualla bağlı axtarışları izləyərsiniz. Nədir xoşbəxtlik, yaxud, mən xoşbəxtəmmi? Əgər xoşbəxt deyiləmsə, niyə xoşbəxt deyiləm? «Xoşbəxt olmaqdan ötrü halal yuxuya haram Qatdığımız arzular bədbəxt edirmiş bizi» - bu pessimizm Anarın bəzi şeirlərinin içinə çöküb. Təbii ki, bütün bunlar fərdi duyğularının, öz yaşam hissələrinin, xoşbəxtlik xəyallarının gerçəkləşmədiyinin sübutudur.

***Yerin altı ölü şər, yerin üstü diri şər,
Ölüynən diri ancaq yuxularda görüşər...
İki yol yoldaşım var - biri Xeyir, biri Şər-
Mən kimnən yola çıxım - o yaxşıynan, bu pisinən?***

***Vurdun. Böldün, düz topla... çıxdığın mənlük deyil,
Məchulsuz bərabərlik hesabdı, tənlik deyil...
Xoşbəxtliyə can atma, xoşbəxtlik sənlik deyil,
Xoşbəxt ola bilməzsən bu duyğuyunan, bu hissən!..***

Deyim ki, bu şeir «kədərli filosof plaşına» bürünmüş bir şairin ən bədbin şeiridir. Doğrudur, şeirdə «mən niyə xoşbəxt deyiləm» sualının cavabı var,

amma «mən necə xoşbəxt ola bilərəm?» sualı qoyulsaydı, bu şeirdəki dekadentçilik bəlasını dəf edərdi Anar Amin. Təkcə bu şeirdə yox, «Öləcəm» və digər şeirlərində də.

İndi də yazının tənə, töhmət qınağını bir kənara qoyaq, Anar Aminin şeirlərinin özünəməxsusluğundan söz açaq. Çünki Anarın şeirlərindəki təzəlik bu şeirlərin məzmunundan, şairin «puç ola bilən» xəyallarından xeyli fərqlidir. Anar istedadlı şairdir. Onun şeirləri ənənəyə, əsrlər boyu şeirimizdə işlənən formalara, ölçülərə, bədii təsvir vasitələrinə yeni poetik naxışlarıyla diqqəti cəlb edir. Mən iddia eləmirəm ki, Məstan Günərdən, Ramiz Rövşəndən və Salamdan sonra ənənəyə,

«köhnə havalara» təzəlik gətirən yeni bir şair peyda olub. Bunu söyləmək çox tezdir. Amma Anarın şeirlərində doğrudan da bir təzəlik, sözü adilikdən çıxarıb poetik sözə çevirmək, söz oyununa yox, sözün məcaziliyinə önəm vermək, füzuliyənə düşüncə tərzinə meyil eləmək çalarları görsənir. Əksər şeirlərində Anar heç də sözlə dilxoşluq eləmir, qəribə, əcaib səslənən ifadələrə qətiyyənlə meyil göstərmir, o, sözün və sözlərin alt qatlarına nüfuz etməyə çalışır. Bu prosesdə Anarın uğurlu cəhdləri yaxşı şeirlərin yaranmasına səbəb olur və təbii ki, müqayisə olunduqda uğursuz şeirlər də diqqətdən yayınmır.

Anar nədən yazır? Bu sualı verməyə də bilərədim, çünki onun şeirlərini heç cür müəyyən mövzular üzrə bölgüyə ayırmaq, qruplaşdırmaq mümkün deyil. Bütün şeirlər, mən deyərədim, onun həyat, dünya, gözəllik haqqındadır, amma bu şeirlərdə dünya da, həyat da, gözəlliklər də onun fərdi duyğularından, subyektiv düşüncələrindən doğur, sevgidən, təbiətdən, onu narahat edən fikirlərdən, ölümdən, həyatın qəribə oyunlarından, Vətəndən söz açdığı məqamlar, keçmiş və bu gün poetik ifadəsini tapa bilir. Məsələn burasındadır ki, Anar nədən yazırsa-yazsın, ilk misrasından sonuncu misraya qədər bir fikrin, demək istədiyi sözün axarınca gedir və sonda bitkinlik yaranır.

***Ocaq yanıb, közü qalıb,
Külək gedir, kül aparır.
Küləyin də sevdiyi var;
Sevdiyinə gül aparır.***

***Hərdən bax Günəşə, Aya,
Şükür Tanrı verən paya!
Hamımızı bu dünyaya
Əl gətirir, əl aparır.***

***Pəncərədən düşdü şölə,
Yerdən qalxdım ölə-ölə.
Gecə yarı çıxdım çölə,
Gördüm Ayı sel aparır.***

Bu şeir metaforalar üzərində qurulub. Bəndlər və misralar arasında məntiqi əlaqə itmir. Anar Amin bu gəraylısında təzə poetik təfəkkür nümayiş etdirir. Fikir öz ifadə tərzinə uyuşur. Təbii ki, hər bir şeirdə təzə fikir olmalı, bu fikrin çılpaq, ritorik, qupquru forması ilə o şeiri öldürə də bilərsən. Amma Anarın şeirlərində qupquru misralara az rast gələrsən. Bu, bir gənc şair üçün ən yaxşı tərifi ola bilər.

Anar Amin, musiqi diliylə desək, «köhnə havalar»da çalır. Gəraylı, qoşma ... bu şeir formaları bir çox şairlərin şeirlərində sanki təzəlik dövrünü yaşayır. Klassik və müasir şairlərin (Qurbani, Tufarqanlı, Ələsgər, Xəstə Qasım, Dədə Şəmşir, Səməd Vurğun, Hüseyn Arif, Bəxtiyar Vahabzadə, Hüseyn Kürdoğlu, Məstan və Zəlimxan) qoşmada, gəraylıda ustalığını təkrar eləmək lazım deyil və Anar Amin kimi bu ənənəyə sadıq cavanlar da hələ o səviyyəyə yetə bilməzlər. Amma ənənəyə yeni yanaşma tərzində unudulmamalı... Anar Aminin qoşma və gəraylıları klassik dövrün və XX əsrin qoşma və gəraylılarından fərqli xüsusiyyətləri ilə seçilir. Baxın:

***Bir axşam yatasan, sabah durasan,
Yox olan nə varsa, vardı görəsən.
Baxasan, göy üzünü apaydın olub,
Yer üzünü ağappaq qardı görəsən.***

***Damlardan sallanan buzları sayıb,
Yenə sovruc yığan tomarı yayıb,
Qar üstə «a yordu, yordu» oynayıb -
Axırda kim kimi yordu görəsən?***

***Kim yorulsa, onu yerə yıxasan,
Ağzın qarla ovub qarla sıxasan.
Getdikcə gedəsən, gedib çıxasan -
Hardadır dünyanın ardı görəsən...***

Bəlkə də çoxlarına Anarın bu şeiri söz oyunu təsiri bağışlayacaq. Elə bil, bu şeir ürəkdən, hissiyyatdan yox, gənc şairin qar oyunu üzərində qurulan düşüncəsindən hasil olub. Amma belə deyil. Şeirdə insan ömrünün nəhayətsiz arzulara, intəhasızlığa çatmaq fikri ifadə olunub. «Hardadır dünyanın ardı görəsən?» - Anarın düşündürən budur.

Və mən gənc şair Anar Aminin bundan sonrakı şeirlərində o suala poetik cavablarını gözləyirəm...

MİRHAFİZ BAHADIRIN SADƏ, SƏMİMİ ŞEİRLƏRİ

Mirhafiz Bahadır... Bəlkə də çoxlarının belə bir şairin varlığından xəbərləri yoxdur. O, mətbuatda az-az görünür, 81 illik ömrünün 60 ili ərzində cəmi beş kitabı çıxıb. Sözüne məsuliyyətlə yanaşır. Mən onun 2009-cu ildə nəşr edilən «Qorxma, burdayam» kitabına ön söz yazmışam, bu yaxınlarda isə «Azərbaycan» jurnalında yeni şeirlərini oxudum. Xoşuma gəldi. Bu şeirlərdə keçən il fevral ayında səksən yaşını tamam olmuş Mirhafiz Bahadırın ruhən

qocalmadığını, ilhamlı axarını itirmədiyini hiss etdim. Şeirləri ilə tanışlıq göstərdi ki, doğrudan da, o, sözə ehtiyatla, bəzən lap çəkinə-çəkinə yanaşır. Çalışır ki, sözü urvatdan salmasın. Onun fikrincə, şeirdən bütün misralar mənaya, məzmunu, bu mənə və məzmunun poetik ifadəsinə xidmət etməlidir. Şeirdə fikirlə hiss, düşüncə ilə duyğu vəhdətdə diqqəti cəlb etməlidir. Bu isə Azərbaycan şeirinin ta əzəldən ən mühüm xassələrindən biridir. Məsələn, «Həzin bir səda» şeirində bu vəhdət öz bədii təcəssümünü tapır:

**Köçə başlayıblar yenə durnalar,
Səmanı bürüyüb həzin bir səda.
Elə ənginlikdə uçur ki onlar,
Ovçu güllələri qalamaz oda.**

**Səma qulaq asır köç nəğməsinə,
Bu nəğmə sübh çağı çatacaq sona.
Bahar aparırlar bu quşlar yenə
Hansı ölkəninə topaqlarına.**

**Yeri də, göyü də edib pərişan,
-Hələlik! - söyləyir qaqqılıtları.
Ata ocağından köçə başlayan
Qızlartək kövrəlib durna qatarı.**

Bu şeirdə durnaların köçündən söz açılır. Doğrudan da, bu durnaların köçünə tamaşa edənlər bunun şahidi olublar ki, göy üzündə gözəl bir mənzərə yaranıb. Onlar indi başqa ölkənin, başqa torpağın sakinləri olacaqlar. Elə ata ocağından köçə başlayan qızlar da durna qatarına oxşayırlar. Gözəl şeirdir! Bənzətmə yerinə düşür. Güllərin, çiçəklərin incəliyindən, zərifliyindən, insana necə zövq verdiyindən dönə-dönə yazıblar. Bənövşəyə, qərənfilə, qızılgülə, nərgizə onlarla, yüzlərlə şeirlər qoşulub, amma durna qatarını ata ocağından köç edən qızlara bənzətmək təzədir.

Lənkeran şəhərinin mərkəzində yaşı 250-300-ə çatan şeytanağaclarından ibarət bir park var idi. İndisə...

**Böhtana tuş gəldin, Şeytanağacı,
Guya «kafir» əkib nə vaxtsa səni.
Qoy deyim, həqiqət olsa da acı,
Qazancın qırdılar əzəmətini.**

**Ötdü əcəl yeli başının üstədən,
Talemi, qismətmi verdi hökmünü?
Şeytanın xəbəri olmadı səndən,
Şeytan ürəklilər kəsdi kökünü.**

Bu da gözəlliyə, tarixi yadigarı edilən qəsdə qarşı etiraz. Bayaqqı şeirlə təzaddadı. Birində gözəllik vəsf olunur, digərində isə, antigözəlliyin inkarıyla rastlaşırıq. Ümumiyyətlə, Mirhafizin şeirlərində daha çox gözəlliyin təsviri birincidir. O, təbiətə də gözəllik dünyası kimi baxır. Şeirlərində təbiəti tərənnüm edəndə, çalışır ki, uğurlu bənzətmələrlə diqqəti cəlb etsin. Onun neçə il öncə yazdığı «Novruzgülü» şeirini bu mənada çox uğurlu bir şeir hesab edirəm:

**Zümrüd çeşmələrin gəlməyir səsi,
Nəğməkar bulaqlar susur lal kimi.
Ayaz gecələrin qırov nəfəsi
Sərilib torpağa bəyaz tül kimi.**

**Hələ neçə çiçək körpəsayağı,
Tumurcuq bələyə bükülüb qalıb.
Günəş isitməyir daşı, torpağı,
Elə bil səmadan şəkil asılıb.**

**Qış hələ hökm edir, düzün, çölün də,
Şaxtadır, çovğundur, qardır həmdəmi.
Bəs bu nə istəkdir novruzgülündə,
Sərilib düzlərə muncuqlar kimi.**

**Bənzəyir ən mahir kəşfiyyatçıya,
Qışın sərhədini ilkin açır o.
Bahar ölkə-ölkə adlayır deyə,
Cığırar açır o, yollar açır o.**

Mirhafizin bu şeirini gözəl bir təbiət şeiri kimi təqdim etdik. O, təbiətin dilini bilir, fəsilələrin şeiriyətini duyur. Onun «Güllər də həya gözləyir» şeiri metaforik düşüncənin nümunəsidir. Bu şeirdə güllər də, çiçəklər də insana məxsus olan gözəlliklərin daşıyıcılarıdır:

**Güllər də gözləyir abır-həyani,
Rəng-rəng ləçəkləri doğur gecələr.
İlahi hikmətdir gülün bu anı,
Hikmətdir ətirə bələnən səhər.**

**De necə öpməyim belə torpağı?
«Bir loğman nəfəsli havası vardır».
Heyrətə düşməyib neyləyim axı?
Gülün, çiçəyin də həyası vardır.**

Mirhafiz Bahadırın şeirlərinin bir qismi də qoşma, gəraylı və təcnislərdir. Onun bu şeir formalarında qələmə aldığı poetik nümunələr öz sanbalı və səliqəli olması ilə seçilir. Məlum olur ki, o, xalq şeirinə yaxşı bələddir, onlardan kifayət qədər bəhrələne bilir. Qoşma və gəraylılarında Xəstə Qasımdan, Abbas Tufarqanlıdan, Ələsgərdən gələn ustadnamə ruhunu yaşadır. Bir təcnisinə müraciət edək:

**Bu gözəlin camalında eyib yox,
Gözü qara, qaşlarısa çatmadı.
«Ov» etsə də hərə onu özüyçün,
Bir kimsənin əli ona çatmadı.**

**...A Mirhafiz, sözü sözə edib bənd,
Ümidinə, inadına olma bənd.
Bu gözələ təcnis yazdım bəndibənd,
Ələsgərin təcnisinə çatmadı.**

Mirhafiz Bahadır cığalı təcnisə, zəncirli - cığalı təcnisə, dodaqdəyməz gəraylıya, adi təcnisə də müraciət edir və bu cəhdlər heç də uğursuz olmur. Folklorşünas Elxan Məmmədov yazır ki, təcnis yaradanda sənətkarın qüdrəti onda üzə çıxır ki, cinaslar şeirdə forma xatirinə işlənməsin, sətirlər və bəndlər arasında məna əlaqəsi olsun, məntiqi bağlılıq, fikir ardıcılığı özünü göstərsin. Mirhafiz Bahadır da bu şərtlərə əməl edir.

Səksən bir yaşlı bu şairə yalnız bircə arzumuz var - yaşa, yarat, tək şeirlərin qocalmasın!